

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ: ОСНОВИ ЕКСКУРСІЙНОЇ
СПРАВИ, ОСНОВИ АНІМАЦІЙНОЇ СПРАВИ"
для студентів напряму підготовки
6.140103 "Туризм"
усіх форм навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

Затверджено на засіданні кафедри туризму.
Протокол № 9 від 17.06.2013 р.

Укладач Ястремська О. О.

М 54 Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни "Організація туризму: основи екскурсійної справи, основи анімаційної справи" для студентів напряму підготовки 6.140103 "Туризм" усіх форм навчання / уклад. О. О. Ястремська. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 48 с. (Укр. мов.)

Подано методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни. Наведено порядок підготовки та проведення семінарських, практичних занять, що визначається методичними рекомендаціями і планами занять, також наведено рекомендації до самостійної роботи.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.140103 "Туризм".

Вступ

В умовах незалежної України відбувається процес формування нових орієнтирів та концептуальних підходів до економічного та культурного розвитку країни. Невід'ємною частиною реалізації національного та культурного відродження України є краєзнавчо-екскурсійна справа, головна мета якої – глибоке пізнання історії, багатовікових традицій українського народу.

Краєзнавчо-екскурсійна справа є важливим чинником освіти та виховання українського суспільства, його культурного розвитку; екологічного оздоровлення та економічного зростання країни, тому й набуває статусу стратегічно важливої галузі.

Екскурсійна справа є базовою складовою туристичної індустрії, спрямованої на реалізацію не стільки її комерційного, скільки соціального призначення. Як педагогічна і просвітницька діяльність, у першу чергу, екскурсійна справа вимагає наявності освічених фахівців належного рівня і кваліфікації. На жаль, сучасна освіта менеджерів зосереджена загалом у сфері економіки та майже цілковито ігнорує необхідність відповідного рівня соціальних та психологічних знань, умінь та навичок. Сформувати такі компетенції дозволяє дисципліна "Організація туризму: основи екскурсійної справи, основи анімаційної справи".

Підготовка спеціалістів-екскурсоводів, які володіють екскурсійною теорією, методикою підготовки та проведення екскурсій, можуть поновлювати каталог екскурсій, розробляти нові маршрути, включати нові екскурсійні об'єкти і в цілому розробляти туристично-екскурсійний продукт, є важливим завданням сьогодення.

Навчальна дисципліна "Організація туризму: основи екскурсійної справи, основи анімаційної справи" є варіативною для підготовки бакалаврів за напрямом підготовки "Туризм". З метою кращого засвоєння матеріалу студенти повинні до початку вивчення дисципліни набути знань і навичок у галузі геополітики, концепції сучасного природознавства, історії туризму; володіти інформацією з історії України та історії української культури, географії туризму, для того щоб формувати та розробляти план екскурсій, писати тексти до екскурсії. Також необхідні знання зі статистики, маркетингу, менеджменту, щоб систематизувати інформацію, яка необхідна для складання планово-економічної та звітної

документації; психології, щоб керувати своїми емоціями, інтонацією, мімікою та стежити за поведінкою групи, для якої проводиться екскурсія. Треба вміти приймати певні рішення щодо підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів системи професійних компетенцій з використання основ організації туризму, у розрізі екскурсійної справи та анімаційної справи, методів організації екскурсії та її проведення для ефективного господарювання на рівні основної ланки суспільного виробництва послуг туристичного підприємства; набуття необхідної сукупності теоретичних і практичних знань для вирішення конкретних організаційних завдань на сучасному етапі розвитку туристичної галузі.

Об'єктом вивчення є процес організації туристичних послуг, а саме екскурсій та анімаційних програм.

Предметом навчальної дисципліни є форми виявлення економічних законів і закономірностей розвитку туризму, методи, механізми, методичні підходи та практичний досвід туристичних підприємств з надання туристичних послуг, а саме проведення екскурсій споживачам у сучасних умовах господарювання в Україні та за кордоном. Предмет пізнання становлять: теорія і практика екскурсійної справи; формування та надання туристичних послуг (проведення екскурсій) у сфері туристичної діяльності; організація і ефективність туристичної діяльності.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять і виконання практичних завдань. Проблемні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

Після вивчення навчальної дисципліни студенти набудуть основних **професійних компетентностей** щодо: історії екскурсійної справи; вибору необхідного виду екскурсії для певної групи та події; оцінювання якості екскурсій, професійної майстерності екскурсовода; абстрагування від подій сьогодення, які пов'язані з певним об'єктом за допомогою різних засобів наочності; розробки маршрутів з однієї теми; формування проблем удосконалення професійної майстерності екскурсовода; формування та використання статистичної звітності у сфері міжнародного туризму; формування та управління організаційною культурою туристичних

підприємств і забезпечення функціонування механізму корпоративної соціальної відповідальності; управління процесом транспортних перевезень у процесі надання міжнародних туристичних послуг; аналізу особливостей показу та розповіді, основних методичних прийомів проведення екскурсій, екскурсійних об'єктів, психічного стану екскурсантів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни згідно з Національною рамкою студент має **знати**:

- у чому полягає сутність екскурсійного методу;
- у чому полягає сутність екскурсійної методики;
- основні вимоги екскурсійної методики;
- як застосовувати на практиці головні складові екскурсійної методики;
- основні етапи розроблення екскурсії;
- яку структуру має екскурсія;
- класифікацію екскурсійних об'єктів;
- як скласти паспорт екскурсійного об'єкта;
- як розробити маршрут екскурсії;
- як розробити технологічну карту екскурсії;
- зміст понять "методичні прийоми", "методика проведення екскурсії";
- у чому полягають особливості показу та розповіді під час екскурсії;
- як застосовувати на практиці основні методичні прийоми показу та

розповіді;

- що таке анімація;
- яку структуру має анімаційна програма;
- які функції має анімаційний менеджмент;
- як скласти анімаційну програму;
- які професійні якості повинен мати аніматор.

У процесі вивчення навчальної дисципліни у студента повинні бути сформовані **вміння**:

- підбирати необхідний фактичний матеріал;
- вивчати екскурсійний матеріал;
- готувати індивідуальний текст екскурсії на конкретну тему;
- складати технологічну карту екскурсії;
- складати маршрут екскурсії;
- використовувати психологічні прийоми поведінки та інтонації у спілкуванні з групою;
- використовувати методичні прийоми на практиці;

брати участь у популяризації екскурсійних можливостей свого рідного краю;

проекувати процес обслуговування туристів за окремими етапами;
розробляти різні види екскурсій з урахуванням пізнавальних потреб індивіда на основі знання екскурсійних ресурсів рекреаційного комплексу, культури, релігії рекреанта, існуючих технологій розробки екскурсійної програми;

працювати у складі творчої групи над створенням нової екскурсії, нової анімаційної програми;

застосовувати окремі методичні прийоми ведення екскурсії;
складати анімаційну програму.

Комунікації:

здатність до формування взаємовідносин між екскурсоводом та групою екскурсантів у процесі проведення екскурсії;

здатність до здійснення інформаційного взаємозв'язку між членами екскурсійної групи;

здатність до формування ефективних комунікацій між суб'єктами анімаційних заходів.

Автономність і відповідальність:

здатність до ухвалення управлінських рішень про тематичну спрямованість екскурсії;

здатність до вирішення переліку заходів анімаційної програми;

здатність брати відповідальність за процес та результат проведення екскурсії;

відповідальність за перебіг анімаційних заходів.

Вивчення теоретичних положень навчальної дисципліни потребує закріплення. Із цією метою проводяться семінарські та практичні заняття, що дозволяють здійснити поточну перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу за окремими темами навчальної дисципліни. На семінарські та практичні заняття виносяться лише найважливіші та найскладніші питання. Решту питань студенти повинні опрацювати самостійно. Під час підготовки до семінарських і практичних занять слід ознайомитися з конспектом лекцій на відповідну тему, вивчити понятійний апарат і усвідомити логіку навчального матеріалу. Для більш поглибленого вивчення матеріалу потрібно дослідити рекомендовані до відповідної теми, а також підібрані самостійно літературні джерела.

1. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 1), їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Література
1	2	3
<i>Тема 1. Основи екскурсійної справи</i>	<i>Тема 1. "Життєвий цикл екскурсійної справи".</i> Презентації доповідей: 1. Зародження екскурсійної справи (з початку XIX ст.). 2. Становлення екскурсійної справи (1917 – 1945). 3. Післявоєнний етап. Семінар – дискусія: 1. Яка повинна бути екскурсія у ідеалі? 2. Чи впливає екскурсія і запропонований у ній матеріал на свідомість людини? Якщо так, то як? 3. Які теоретичні основи повинні бути закладені в екскурсійну справу? 4. Що для вас якісна екскурсія?	Основна: [1; 2; 5; 6; 11]. Додаткова: [20; 29; 33]
<i>Тема 4. Показ та розповідь в екскурсії, співвідношення між ними</i>	<i>Тема 4. "Значення показу та розповіді в екскурсії".</i> Семінар-дискусія: 1. Чому показ називають основним елементом екскурсії? 2. У чому сутність показу? 3. Роль послідовності в показі об'єктів? 4. Чому екскурсовода називають керівником показу?	Основна: [1; 2; 5; 6; 11; 13; 15]. Додаткова: [20; 29; 33]

1	2	3
<i>Тема 5. Методика підготовки нової екскурсії</i>	Тема 5. "Екскурсійна методика". Презентації доповідей студентів за питаннями: 1. Методики розробки нової теми. 2. Методики підготовки екскурсорода до проведення наступної екскурсії. 3. Методики проведення екскурсії; методики після екскурсійної роботи	Основна: [3; 5; 6; 11]. Додаткова: [18; 33]
<i>Тема 8. Основні поняття в туристичній анімації</i>	Тема 8. Презентації доповідей студентів за наступними темами: 1. Взаємодія систем маркетингових комунікацій як важлива умова результативності залучення аудиторії в анімаційні програми туристичних маршрутів. 2. Використання виразних засобів в анімаційних програмах туристичних маршрутів як фактор формування художнього смаку туристів. 3. Гра як важливий засіб розвитку інтелектуальних здібностей дітей та підлітків. Методи застосування гри у туристичних маршрутах. 4. Основні напрями анімаційної діяльності. 5. Соціальні функції анімаційних та культурно-розважальних програм	Основна: [16; 17] Додаткова: [38; 43; 44]
<i>Тема 9. Анімаційний готельний менеджмент</i>	Тема 9. Презентації доповідей студентів за наступними темами: 1. Роль та значення менеджера-аніматора в створенні емоційно-художнього образу анімаційних програм. 2. Специфіка роботи менеджера-аніматора з організації та проведення свят, карнавалів, шоу-фестивалів на туристичних маршрутах. 3. Стан та перспективи розвитку анімаційного шоу в Україні. 4. Проблеми вдосконалення форм і методів підготовки кадрів у сфері анімаційної діяльності. 5. Характеристика персоналу готельних анімаційних служб	Основна: [16; 17]. Додаткова: [38; 43; 44; 47; 49]

У процесі проведення семінарського заняття організовується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують

тези виступів та доповіді, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена у ході обговорення та дискусії.

Під час проведення семінарського заняття чітко встановлюється час на виконання кожного виду робіт. Активна участь студентів протягом семінарського заняття передбачає відповідне оцінювання.

2. Перелік тем практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань.

Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для вирішення їх на занятті.

Заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, вирішення завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік тем практичних занять

Назва теми	Завдання	Література
1	2	3
Тема 2. Експерсія: сутність, функція, ознаки.	2.1. Завдання-права: знайти у запропонованому інформаційному блоці за темою заняття неточності та помилки та виправити їх. 2.2. Колективне відвідування тематичної експерсії з подальшим аналізом. Подання письмового експертного висновку за підсумками участі в експерсійній програмі	Основна: [1; 2; 5; 6; 11; 13; 15]. Додаткова: [20; 29; 33]

Закінчення табл. 2

1	2	3
<i>Тема 3.</i> Види та зміст екскурсій	3.1. Визначити, який вид екскурсії відповідає якому об'єкту, групі, місцю чи іншим обставинам 3.2. Командна гра "На найкращого знавця Харкова" 3.3. Похід на екскурсію в музей. Написання звіту	Основна: [1; 2; 5; 6; 11; 13; 15]. Додаткова: [20; 29; 33]
<i>Тема 4.</i> Показ та розповідь в екскурсії, співвідношення між ними	4.1. Навести докази на прикладі матеріалу екскурсії, що показ та розповідь – два важливих елемента екскурсії	Основна: [1; 2; 5; 6; 11; 13; 15]. Додаткова: [20; 29; 33]
<i>Тема 5.</i> Методика підготовки нової екскурсії	5.1. Підготувати нову екскурсію згідно з необхідним планом та методикою	Основна: [3; 5; 6; 11]. Додаткова: [18; 33]
<i>Тема 6.</i> Методика проведення екскурсії. Методичні прийоми показу та розповіді	6.1. Організувати екскурсію. Підготувати звіт 6.2. Підібрати приклади методичних прийомів показу, які були використані на проведеній екскурсії. 6.3. Опрацювати прийом показу меморіальної дошки	Основна: [2; 3; 4; 5; 6; 11]. Додаткова: [18; 32]
<i>Тема 7.</i> Професійна майстерність екскурсовода	7.1. Провести екскурсію, яка була підготовлена за темою 5	Основна: [2; 5; 6; 10; 11; 14]. Додаткова: [18; 29; 31; 33]
<i>Тема 8.</i> Основні поняття в туристичній анімації	8.1. Подивитися відеозапис чи відвідати захід та проаналізувати його за планом у письмовій формі	Основна: [16; 17]. Додаткова: [38; 43; 44]
<i>Тема 9.</i> Анімаційний готельний менеджмент	9.1. Скласти культурно-дозвілєву програму	Основна: [16; 17]. Додаткова: [38; 43; 44; 47; 49]

3. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань та самостійної роботи

Тема 1. Основи екскурсійної справи

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття про екскурсійну теорію; екскурсійна теорія як наука; роль екскурсійної практики в розвитку екскурсійної теорії.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Екскурсознавство як наука.
2. Роль екскурсійної практики в розвитку екскурсознавства.
3. Основні види комерційної діяльності туристсько-екскурсійних організацій.
4. Схема основних функціональних напрямів роботи туристсько-екскурсійного підприємства.
5. Початкові етапи формування екскурсійної справи.
6. Розвиток та особливості процесу підготовки професійних кадрів в екскурсійній справі.
7. Особливості розвитку екскурсійної справи на сучасному етапі.
8. Законодавчі основи розвитку екскурсійної справи на сучасному етапі.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Формування навичок у екскурсантів.
2. Мислення. Основні види мислення.
3. Використання практичних, наочних та словесних методів.
4. Індукція та дедукція, їх роль в екскурсіях.
5. Що таке логіка?
6. Головні закони мислення.
7. Закони та вимоги логіки.
8. Логічні переходи.
9. Завдання логічних суджень.

Тема 2. Екскурсія: сутність, функція, ознаки

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття "екскурсія"; екскурсія як процес пізнання; зміна ролі екскурсії у часі; екскурсія як вид діяльності; поняття "функція"; функції екскурсії; поняття "ознака"; загальні ознаки всіх екскурсій та специфічні ознаки окремих видів екскурсій.

Практичне заняття 2.1

Знайти у запропонованому інформаційному блоці (текст до екскурсії "Незвичний Харків") якісь неточності та помилки, яких не повинно бути в тексті екскурсії, та виправте їх.

Почати нашу екскурсію ми вирішили дещо незвично. Пропонуємо вам "побачити" (як у знакових для міста, так і в цілком буденних місцях) "місто, якого немає". Отже, йтиметься про ті будівлі і споруди, які раніше символізували Харків і були прикрасою міста, проте з огляду на різні обставини були зруйновані. Оскільки з історією не посперечаєшся, то обіцянку відійти від давно відомих фактів тут повністю стримати не вдасться. Але все ж ми спробуємо виділити найбільш цікаві споруди старого Харкова і подивитися на них очима сучасного туриста.

Як і нині, багато з архітектурних символів міста зосереджувалися в самому його центрі. З історичного центру ми й почнемо нашу екскурсію "примарним" Харковом.

На площу Конституції (раніше - Миколаївська площа, площа Тевелєва, площа Радянської України), з якої ми почнемо маршрут, дуже зручно добиратися на метро, оскільки в цьому районі межують відразу дві станції – "Історичний музей" та "Радянська". Зараз площа зазнає грандіозних змін у зв'язку з реконструкцією. Сьогодні замість "холодильника" (монумент на честь проголошення Радянської влади в Україні), що викликав легкий подив у гостей міста й ностальгічну усмішку в харків'ян площу прикрасила тендітна крилата богиня (монумент Незалежності України). А раніше на цьому місці знаходився грандіозний будинок – будинок *Дворянських зборів*.

У 1814 р. харківське дворянство вирішило звести будинок для проведення зборів, на будівництво було зібрано 128 тисяч 987 рублів, проект був замовлений архітектору Євгену Васильєву. У 1820 році будівля була зведена і прикрашена гарматами харківської фортеці. У цьому ж році місто відвідав цар Олександр I, і харківські дворяни влаштували в новій будівлі бал на честь його приїзду. Ця споруда була центром світського життя міста, тут влаштовували бали та виставки, давали концерти. Так, у березні 1893 р. у цьому будинку відбувся виступ композитора Петра Чайковського, а раніше проходили виставки картин російських художників-передвижників. Під час Першої світової війни будинок Дворянського зібрання був перетворений на лазарет. Революція 1917 р. і громадянська війна також торкнулися будівлі: у ній відбувся I Всеукраїнський з'їзд Рад, на якому проголосили радянську владу в Україні. Події, що відбувалися навколо будівлі Дворянських зборів у другій половині 1919 р., були відображені в художньому фільмі "Адъютант его превосходительства".

Пізніше, коли Харків був столицею Радянської України, у будівлі (з 1922 до 1934 рр.) розміщувався Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (ВУЦВК) – найвищий законодавчий орган УРСР. У 1922 – 1924 рр. будинок Дворянських зборів був реконструйований та розширений за рахунок сусідніх корпусів готелів за проектом архітектора Олександра Лінецького. Він набув вигляду палацу в стилі російського класицизму з шестиколонним портиком іонічного ордера і куполом на даху. У 1935 р., після переведення столиці до Києва і переїзду уряду, будівля була передана першому в СРСР Палацу піонерів. Напередодні нового, 1936 р., перед ним запалили першу в УРСР новорічну ялинку для дітей. У Велику Вітчизняну війну, під час боїв за місто в 1943 р., будівля була сильно зруйнована. Відновлювати її не стали. Як розповів головний архітектор Харкова Сергій Чечельницький, відновити будівлю вже неможливо, оскільки на цьому місці проходить лінія метро.

Якщо пройти площу Конституції, перейти вулицю Університетську, вас може здивувати буяння фарб. Ні, не міських вулиць та споруд – а картин, якими буквально рясніє сквер біля Вічного вогню. Тут продають свої роботи харківські художники. А раніше на місці скверу розташовувався Всеукраїнський **будинок Червоної армії імені Ворошилова**. У XVIII ст. навпроти Успенського собору на Університетській гірці були збудовані шість одноповерхових будівель-палат за проектом

архітектора Ярославського. У 1785 р. старі дерев'яні будинки знесли, а на їх місці довго будували дво- і триповерховий кам'яний будинок присутственних місць. У 1805 р. до недобудованого будинку перевели Губернське правління. Будівля мала увігнутий напівкруглий фасад. З її будівництвом сформувалась Соборна площа (зараз Університетська). У 1850 р. було вирішено знести недобудовану будівлю, і до 1854 р. на її місці звели новий триповерховий будинок присутственних місць з прямим фасадом. Після революції у ньому розташувалися різні організації, у тому числі Харківський губком КП(б)У, губвиконком, губернський комітет комсомольців. На початку 30-х років будівля була реконструйована. Реконструкція фасаду та добудова нового крила були виконані в стилі конструктивізму. Після реконструкції у будівлі розмістився будинок Червоної армії. У будівлі так само знаходилася зала для глядачів на 1 200 місць. Під час війни, у жовтні 1941 р., будівля була зруйнована в результаті бойових дій. На початку 50-х років будинок розібрали і на його місці в 1954 році розбили сквер біля Вічного вогню.

Продовжуючи нашу екскурсію зниклим містом, варто відзначити, що Харків також славився готелями. Так, **готель "Метрополь"** Шустова був побудований у 1912 – 1913 рр. за проектом архітектора Бориса Корнієнка на розі Миколаївської площі (пл. Конституції) і вулиці Пушкінської. Як писали газети того часу, "був відкритий грандіозний першокласний готель". У готелі було 100 кімнат вартістю від 1 крб 25 коп. до 15 руб. на добу. Готель був комфортабельним і відповідав кращим зразкам західноєвропейських готелів. Після революції він став називатися "Червоний". Готель також був зруйнований під час війни. Тепер на його місці житловий будинок, зведений у 1955 р.

На площі Конституції розташовувався ще один символ міста **собор Святого Миколи або Миколаївська церква**, збудований у 1896 р. за проектом харківського архітектора Володимира Немкіна і названий на честь Миколи Мірлікійського.

Перша Миколаївська церква згоріла 1733 р., а другий храм побудований у другій половині XVIII ст., розібрали 1886 р., щоб звести новий у модному тоді "російсько-візантійському" стилі. Миколаївська церква знаходилася навпроти нинішнього магазину "Ведмедик" (цей невеликий за площею магазин протягом ось уже сторіччя – одне з улюблених місць усіх ласунів Харкова), на протилежному боці площі. Храм знесли у 1930 р., за офіційною версією у зв'язку з прокладанням

трамвайної лінії, що повертала з площі на вулицю Пушкінську – до цього трамваї ходили з Московського проспекту через провулок Короленка, (зараз трамваї Пушкінською не ходять, а шляхи демонтували, щоб не створювати незручностей іншому транспорту). Підрив церкви був здійснений невміло, і тому ще півроку робітники розбирали міцну будівлю.

Ще одна цікава будівля на вулиці Сумській (у районі буд., 39) була побудована в кінці 70-х – початку 80-х рр. XIX ст. на кошти цукрозаводчика Харитоненка. За проектом архітектора Болеслава Міхаловського був побудований великий триповерховий корпус університетського студентського гуртожитку. Але у зв'язку з розширенням медичного факультету цю будівлю передали йому. У подальшому факультет був перетворений на самостійний **Медичний інститут**, і будинок служив його головним корпусом аж до війни, під час якої був зруйнований.

Узагалі вулиця Сумська дуже постраждала під час Великої Вітчизняної війни. Так, пройшовши Сумською в бік центральної нині пл. Свободи, на розі Сумської та Іванова (раніше – Ветеринарної) ви побачите будівлю Харківської облдержадміністрації. Гарна будівля **Губернських зборів** у стилі неоренесансу, побудована за проектом одеського архітектора Адольфа Мінкуса в 1898 – 1900 рр., яка розташовувалася тут раніше, теж не дожила до наших днів. У 1914 р. до нього прибудували новий корпус за проектом архітектора Віктора Величка. А в 1931 – 1932 рр. обидві будівлі були надбудовані і перебудовані для ЦК КП(б)У в стилі конструктивізму за проектом архітектора Якова Штейнберга. У роки війни цей будинок, у якому після переведення столиці до Києва містився обком Компартії України, був зруйнований, а на його місці був зведений Будинок рад.

Завершуючи нашу екскурсію, хотілося б згадати ще одну релігійну споруду, яка зникла вже після закінчення війни – **німецьку кірху**.

Як відомо, до 1899 р. вулиця Пушкінська називалася Німецькою. Дістатися сюди з пл. Свободи ви зможете або проїхавши одну станцію метро (від станції метро "Університет" до станції "Пушкінської"), або пішки через вулицю Іванова, що з'єднує Сумську та Пушкінську.

Після відкриття Харківського університету 1805 р. міська Дума відвела тут ділянки для поселення 23-х сімей іноземних ремісників, запрошених до Харкова засновником університету Василем Каразіним. З часом у районі Пушкінської утворилася німецька колонія. Лютеранська

релігійна громада придбала ділянку, що знаходилася в районі сучасного будинку по вул. Гоголя, 2 (потрапити на цю невелику харківську вуличку з Пушкінської ви зможете, якщо повернете до скверу на площі Поезії, а потім – праворуч, або ж з вулиці Сумської через той самий сквер, але повернувши ліворуч). Тут у 1830 р. був побудований лютерансько-євангелічний храм за проектом інженера О. С. Акінчиця. Він мав вигляд базиліки (великої зали) з 4-ри-колонним портиком у класичному стилі. У 1913 р. на цьому місці за проектом петербурзького архітектора Гергардта була побудована кірха в неороманському стилі з високою дзвіницею та годинником. У кірсі було 800 сидячих місць, вона вміщала до тисячі чоловік. Боротьба радянської влади з релігією призвела до того, що в 1938 р. лютеранська громада Харкова була закрита через нечисленність, а будівля кірхи поступово старіла.

Практичне завдання 2.2

Колективне відвідування тематичної екскурсії з подальшим аналізом змісту, функцій проведеної екскурсії, виявленням головних ознак екскурсії, композиції, технології, техніки проведення, професійної майстерності організації та проведення екскурсії.

Подання письмового експертного висновку за підсумками участі в екскурсійній програмі.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Поняття екскурсії.
2. Схема і завдання екскурсійного процесу.
3. Екскурсія як один з видів туристичних послуг.
4. Додаткові ознаки для різних видів екскурсій.
5. Екскурсійний метод, його значення, мета та завдання.
6. Особливості екскурсійного методу порівняно з іншими методами пізнання.
7. Класифікаційні ознаки екскурсій, їх розгорнута характеристика.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризувати основні функції екскурсії.
2. Назвіть основні ознаки екскурсії.
3. За якими головними ознаками класифікуються екскурсії?

Тема 3. Види та зміст екскурсій

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: основні ознаки класифікації екскурсій; значення класифікації екскурсій; основні види екскурсій; класифікація екскурсій за змістом; особливості оглядової екскурсії; особливості тематичної екскурсії; класифікація тематичних екскурсій; класифікація та особливості виробничих екскурсій; класифікація та особливості мистецтвознавчих екскурсій; класифікація та особливості літературних екскурсій; класифікація та особливості архітектурно-містобудівничих екскурсій; класифікація екскурсій за кількістю учасників; класифікація екскурсій за місцем проведення та за способом руху; класифікація екскурсій за формою проведення.

Практичне завдання 3.1

Який вид екскурсії відповідає якому об'єктові, групі, місцю чи іншим обставинам. Визначити види екскурсій за їх класифікацією.

Площа Свободи

Це площа Свободи. Це найбільша площа в Україні і друга за розміром у Європі.

У 1991 року Україна стала самостійною державою. Ви бачите прапор, що майорить. Він двох кольорів: блакитного й жовтого. Блакитний символізує блакитне небо України, а жовтий – жовту серпневу пшеницю. Вгорі розташований тризуб, стародавня емблема київських князів.

Найстаріший будинок на площі – Держпром, побудований у 20-х роках минулого сторіччя. Це був перший хмарочос в Україні. Тут були розташовані офіси різних державних міністерств у період, коли Харків був столицею України, з 1917 до 1934 року. По обидва боки від Держпрому розташовані будівлі Харківського університету. Далі ви бачите найбільший готель у місті – "Харків". У будинку безпосередньо навпроти Держпрому розташовуються представництва багатьох українських політичних організацій.

Зараз ми попрямуємо до університету.

Харківський університет

Харківський університет – найстаріший університет в Україні. Він був заснований у 1805 році і нині налічує 15 факультетів. Тут навчаються понад десять тисяч студентів. Тут ми також бачимо пам'ятник фундаторові університету, В. Н. Каразину. Він мріяв про те, щоб у Харкові був університет. Він дав велику суму грошей на фінансування університету і запросив професорів з Австрії та Німеччини.

А тепер ми попрямуємо прогулятися парком до пам'ятника Шевченку.

Пам'ятник Шевченку

Тарас Шевченко був великим українським поетом і художником. Він жив у першій половині XIX ст. Тарас Григорович мріяв про вільну Україну. Його вірші розповідають про її історію, про життя козаків.

На пам'ятнику Шевченкові, що був відкритий у 1935 році, ви бачите 16 фігур. Кілька фігур являють собою героїв творів Шевченка. Наприклад, жінка з дитиною – це Катерина. Вона є символом України. Натурниками для цього пам'ятника були актори харківських театрів. Останні кілька фігур розповідають про життя України і Росії на початку XX ст. – це солдат, студент, шахтар і селянин. Пам'ятники Шевченку знаходяться у Вашингтоні, Канаді, Південній Америці і Франції.

Звідси ми попрямуємо до центру міста.

Центр

Це центр старого Харкова. Місто було засноване у 1654 році російськими солдатами, що захищали південний кордон Росії, і українськими козаками, які прийшли з заходу. Це означає, що Харків порівняно молодий, якщо враховувати, що Києву майже 1200 років.

Ви бачите, що місце для будівництва міста обране вдало. Тут поселенці побудували фортецю на високому пагорбі, що височить над берегом ріки. Дубовий ліс оточував цю місцевість.

Невеликий пам'ятник мешканцям міста, що загинули під час громадянської війни, розташований неподалік. Тут ви бачите вічний вогонь.

Вулиця Університетська отримала свою назву тому, що тут був розташований перший будинок університету. Неподалік знаходиться **Успенський** собор, найвища будівля в Харкові, заввишки 89 метрів. Його було побудовано в середині XIX ст. Нині це концертний зал. **У даліні** ми бачимо **Благовіщенський** собор, найбільшу діючу церкву Харкова. Він був побудований на початку XX ст.

Звідси ми поїдемо на Меморіал.

Меморіал

Меморіал був побудований у 1975 році на місці, де був цвинтар. Тут поховані солдати, що загинули, захищаючи і звільняючи місто під час Другої світової війни. Тут також поховані мешканці Харкова, що загинули в період окупації. Харків був звільнений 23 серпня 1943 року. Тому в нас є вулиця 23-го Серпня, названа на честь цієї події. Там стоїть великий пам'ятник солдату.

Центральна постать Меморіалу – це осиротіла мати. Вона символізує страждання Батьківщини-Матері, що втратила своїх дітей. Неподалік ми бачимо хрест – символ примирення, споруджений на згадку про радянських і німецьких солдатів, похованих тут.

Загальна інформація

Харків – друге за розміром місто України і шосте за розміром в СНД. Це промислове місто, де багато заводів, що виробляють пасажирські літаки, турбіни, електрогенератори, трактори і двигуни.

Харків – також великий науковий та освітній центр. У ньому 10 академій, 14 університетів та 13 інститутів.

Харків – культурний центр. У нас сім театрів і один цирк, шість музеїв і багато бібліотек.

Практичне завдання 3.2

Командна гра "На найкращого знавця історії Харкова".

Студенти повинні поділитися на 2 команди; підготувати питання, які стосуються історії виникнення та розвитку міста, по черзі обмінюватися питаннями між командами. Гра відбувається у кілька етапів: конкурс капітанів, конкурс команд, конкурс на найкращого знавця.

Практичне завдання 3.3

Похід на екскурсію до музею. Написання звіту за такими питаннями: визначити, до якої групи та підгрупи (за змістом, місцем проведення, способом пересування, тривалістю, формою проведення) належить ця екскурсія;

пояснити, на прикладі яких експонатів побудована ця тематична екскурсія.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Особливості проведення тематичних екскурсій.
2. Особливості проведення оглядових екскурсій.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Як класифікуються екскурсії за змістом?
2. Що таке оглядова екскурсія? У чому її особливість?
3. Що таке тематична екскурсія? На які групи ці екскурсії поділяються?
4. На які групи поділяються виробничі екскурсії?
5. Що таке мистецтвознавча екскурсія?
6. Які види літературних екскурсій ви знаєте?
7. Розповісти про архітектурно-містобудівні екскурсії
8. Яка класифікація екскурсій за складом учасників?
9. Як поділяються екскурсії за місцем проведення та за засобом пересування?
10. У чому значення класифікації екскурсій?
11. Тематика екскурсій як сукупність тем.
12. Що таке тематична екскурсія?
13. Що таке композиція екскурсії?
14. Що таке провідна підтема? Яку роль вона відіграє в екскурсії?

Тема 4. Показ та розповідь в екскурсії: співвідношення між ними

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: показ – основний елемент екскурсії, сутність показу; особливості показу в екскурсії; сутність розповіді, основні вимоги до розповіді; завдання розповіді на екскурсії; особливості розповіді на екскурсії; поєднання показу та розповіді в екскурсії; екскурсія як взаємодія трьох елементів: екскурсовода, об'єктів та екскурсантів.

Практичне завдання 4.1

Скласти анотацію екскурсії (практичне завдання 3.1) для її включення до каталогу пропозицій туристично-екскурсійної фірми.

В анотації екскурсії зазначають:

час екскурсії;

мета та завдання екскурсії;

на кого розрахована ця екскурсія;

основні екскурсійні об'єкти;

форма проведення екскурсії;

відрізки на маршруті, де потрібно йти пішки;
зупинки на маршруті;
цікаві факти, події, які привернуть увагу екскурсантів;
можливість знайомства з цікавими людьми;
можливість придбати сувеніри;
можливість організації обіду в кафе чи організації пікніка.

Практичне завдання 4.2

Організуйте екскурсію до музею.

На основі вражень від відвідування дайте відповідь:

Чому показ називають основним елементом екскурсії?

У чому сутність показу?

Яка роль послідовності в показі об'єктів?

Чому екскурсовода називають керівником показу?

Навести докази важливості показу та розповіді, на прикладі матеріалу екскурсії.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Показ, його умови та завдання. Техніка показу (послідовність).
2. Види показу. Показ та огляд. Відмінності між ними.
3. Показ, як різновидність принципу наочності.
4. Розповідь. Основні вимоги до розповіді (адресність, конкретність).
5. Трансформація усного мовлення (розповідь) у наочні (зорові) образи.
6. Поєднання показу та розповіді в екскурсії.
7. Екскурсія як поєднання трьох компонентів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Поясніть поняття показ та огляд. Перерахуйте їх завдання.
2. Які умови повинні бути дотримані для ефективного показу?
3. Показ, як важливий елемент екскурсії має свої характерні особливості: активність показу, логічна послідовність показу, головне значення показу, вирішальна роль показу, сюжетність показу, парадоксальність показу. Розкрийте кожну особливість.
4. Сутність розповіді. Основні вимоги до розповіді на екскурсії.
5. Показ та розповідь – два головних елементи екскурсії. У чому виявляється їх поєднання?

Тема 5. Методика підготовки нової екскурсії

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: три ступені підготовки нової екскурсії, схема екскурсії (вступ, основна частина, висновок); поняття "етапи підготовки екскурсії", етапи підготовки екскурсії (визначення мети та завдання, визначення теми, відбір літератури, визначення інших джерел екскурсійного матеріалу, відбір та вивчення екскурсійних об'єктів, складання картки об'єкта, види об'єктів, класифікація об'єктів, критерії оцінювання екскурсійних об'єктів, складання маршруту екскурсії, види маршруту, вимоги до маршруту, підготовка контрольного тексту екскурсії, вимоги та особливості контрольного тексту, поняття "портфель екскурсовода", склад "портфелю екскурсовода", визначення методики демонстрації наглядного матеріалу на маршруті, визначення методичних прийомів проведення екскурсії: показу та розповіді, визначення техніки проведення екскурсії, складання методичної розробки екскурсії, складання індивідуального тексту екскурсії, техніка використання індивідуального тексту, захист екскурсії).

Студент повинен підготувати одну з тем екскурсій, оформити повний пакет необхідних документів і матеріалів (табл. 3) та провести екскурсію для одногрупників та викладача.

Таблиця 3

Необхідна документація для складання нової екскурсії

№	Назва документа	Зміст документа
1	2	3
1	Джерела літератури за темою	Перераховуються всі джерела, брошури, які були використані під час підготовки екскурсії
2	Картки об'єктів, які були включені до маршруту	Інформація, яка характеризує екскурсійний об'єкт
3	Контрольний текст екскурсії	Матеріал, який розкриває тему. Зміст тексту потрібен для написання індивідуального тексту.
4	Індивідуальний текст екскурсовода	Матеріал, який міститься згідно з методичною розробкою, структура екскурсії, її маршруту на базі контрольного тексту. Дає характеристику об'єктів та подій. Містить вступ, основну частину, висновок

1	2	3
5	Схема (карта) маршруту	На окремому аркуші зображено шлях, маршрут групи. Визначено початок та кінець маршруту, об'єкти показу, місця їх огляду, зупинки для виходу або підходу до об'єкта
6	"Портфель екскурсовода"	Папка з фотографіями, схемами, картами, малюнками, копіями документів, репродукціями, іншими наочними посібниками
7	Методична розробка	Рекомендації щодо проведення екскурсії. Визначаються відрізки маршруту з екскурсійними об'єктами на них; послідовність демонстрації об'єктів; основні питання, які реалізуються на цьому відрізку маршруту; час, який потрібен для розкриття підтеми; методичні прийоми показу та розповіді; організаційні вказівки щодо проведення екскурсії; техніка проведення екскурсії
8	Матеріали екскурсії	Матеріали за темою, статистичні дані, цитати з літературних творів

Студенти повинні обрати тему майбутньої екскурсії з переліку наданих тем.

Студенти повинні сформулювати мету майбутньої екскурсії. Приклад формулювання: розширення кругозору екскурсантів, знайомство екскурсантів з історією і сучасністю міста, отримання додаткових знань з певної тематики, виховання патріотизму і любові до своєї Батьківщини, естетичне виховання та ін.

Завдання екскурсії – досягнути мети шляхом розкриття її теми на конкретних об'єктах.

Використовуючи методику відбору екскурсійних об'єктів, розглянуту на лекціях, студенти відбирають екскурсійні об'єкти, характеризують їх за змістом, за функціональним призначенням, за ступенем цілісності і проводять багатовимірне оцінювання екскурсійних об'єктів. Наприкінці залежно від результатів оцінювання студенти повинні відібрати 10 – 20 екскурсійних об'єктів на яких будуть ґрунтуватися підтеми екскурсії і викладатися додатковий матеріал, окреслюється основний зміст розповіді та назви підтем. Відбір об'єктів закінчується складанням картки об'єкта.

Складання картки об'єкта:

1. Назва об'єкта.
2. Історична подія, з якою пов'язаний об'єкт, дата події.
3. Місцезнаходження об'єкта, як підійти або під'їхати до нього.
4. Опис об'єкта (його автор, дата спорудження, із яких матеріалів виготовлений, текст меморіальної дошки (якщо є)).
5. Джерело інформації про об'єкт (література).
6. Збереженість об'єкта (дата останнього ремонту, реставрація).
7. Охорона об'єкта (на кого покладена).
8. В екскурсіях на які теми використовується.
9. Фотографії об'єкта.

Оформлення методичної розробки відбувається в такий спосіб:

1. На титульному аркуші розташовуються дані: найменування екскурсійної установи, назва теми екскурсії, вид екскурсії, довжина маршруту, тривалість в академічних годинах, прізвища і посада укладачів, дата затвердження екскурсії керівником екскурсійної установи;

2. На наступній сторінці викладаються мета і завдання екскурсії, схема маршруту з зазначенням об'єктів і зупинок під час екскурсії. Список підтем.

3. Вступ.

4. Методична розробка (технологічна карта) (табл. 4).

5. Висновок.

Ефективність методичної розробки залежить від правильного заповнення всіх стовпчиків. Розмір розробки – 6 – 12 сторінок машинописного тексту.

Таблиця 4

Бланк методичної розробки екскурсії

Відрізок маршруту	Зупинки	Об'єкти показу	Час	Назва підтеми та перелік основних питань	Методичні прийоми показу	Методичні прийоми розповіді	Організаційні вказівки
-------------------	---------	----------------	-----	--	--------------------------	-----------------------------	------------------------

Практичне завдання 5.1

Скласти маршрут історичної екскурсії. Вимоги до маршруту екскурсії: дотримання хронологічного принципу побудови маршруту історичної екскурсії. Технологія роботи показана в табл. 5.

**Фрагмент технологічної карти екскурсії
"Харків: від минулого до майбутнього"**

Відрізок маршруту екскурсії	Екскурсійні об'єкти	Підтеми екскурсії та основні питання	Екскурсійний зміст
1			
2			
3 та далі...			

Практичне завдання 5.2

Маршрути оглядової автобусної міської екскурсії Харковом.

Розробити маршрут оглядової автобусної екскурсії містом Харків, яка розрахована на три астрономічні години (робота у малих групах). Презентація розроблених екскурсійних маршрутів оглядової екскурсії Харковом.

Вимоги до маршруту екскурсії:

1. Маршрут проходить тими місцями, за допомогою яких можливо уявити різноманітне життя мегаполісу – Харкова.

2. Об'єкти, які можливо включити для огляду на маршруті: природне міське середовище, культурні наукові досягнення, традиції, та багато інших аспектів життя міста.

3. Конфігурація маршруту може бути: лінійна, кільцева, радіальна, комбінована.

4. Оглядова екскурсія може поєднати елементи пішої екскурсії з транспортною.

5. Оглядова екскурсія містом включає декілька зупинок для більш детального знайомства з окремими цікавими об'єктами чи явищами.

6. Маршрут автобусної міської екскурсії повинен збігатися з правилами руху міського транспорту, враховувати однобічний рух на вулиці, дозволені місця для паркування автотранспорту.

7. Маршрут екскурсії бажано будувати на різноманітних за типажем екскурсійних об'єктах, наприклад, пам'ятники, меморіальні дошки, міська та паркова скульптура, вулиці, площі, пам'ятні місця, культові об'єкти.

Практичне завдання 5.3

Студенти повинні підготувати екскурсію, використовуючи наступний план.

Визначення цілей та завдань екскурсії.

Вибір теми.

Підбір літератури та складання бібліографії.

Визначення джерела екскурсійного матеріалу. Знайомство з експозиціями та фондами музеїв за темою.

Підбір та вивчення екскурсійних об'єктів.

Складання маршруту екскурсії.

Об'їзд чи обхід маршруту.

Підготовка контрольного тексту екскурсії.

Комплектування "портфеля екскурсовода".

Визначення методичних прийомів проведення екскурсії.

Визначення техніки проведення екскурсії.

Складання методичної розробки.

Складання індивідуального тексту.

Здача екскурсії.

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами (екскурсій)

Харків літературний.

Оглядова екскурсія Харковом.

Собори та храми міста Харків.

Пам'ятники Харкова.

Парки та сквери Харкова.

Садиби Харківщини.

Театри міста Харків.

Харків нічний.

Архітектурний ансамбль пл. Свободи.

В. Н. Каразін і Харківський університет.

Сад ім. Т. Г. Шевченка.

Пам'ятник великому Кобзарю.

Дзеркальний струмінь – символ Харкова.

Рекреаційні зони Харкова (центральный парк культури та відпочинку – Лісопарк).

Вулиця Сумська – головна вулиця першої столиці.

Від театру "Березіль" до українського драматичного театру ім.Т. Г. Шевченка.

Площі: Миколаївська – Тевєлева – Радянської України – Конституції
Університетська гірка.

Свято-Покровський собор.

Бекетовські споруди на пл. Конституції.

Історія Успенської дзвіниці.

Держпром – "Незваний гість".

Культурний центр Харкова.

Харків літературний.

Старовинні вулиці центру Харкова.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Методика відбору і вивчення екскурсійних об'єктів.
2. Вимоги до маршруту екскурсії.
3. Значення етапу "об'їзд або обхід маршруту".
4. Підготовка контрольного тексту екскурсії.
5. Комплектування "портфеля екскурсовода".
6. Складання індивідуального тексту.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Що включає в себе підготовка екскурсії?
2. Які головні етапи нової екскурсії?
3. Які головні напрями можна виділити у роботі з підготовки нової екскурсії?
4. Кому доручається підготовка нової екскурсії?
5. Яка схема екскурсії?
6. Назвіть перелік головних документів, необхідних для проведення екскурсії.
7. Що спільного і яка різниця між контрольним та індивідуальним текстом?
8. Що таке логістичний перехід та які види переходів бувають?
9. Яке значення методичної розробки?
10. У чому полягає різниця між темою і назвою екскурсії. Які вимоги до формулювання назви екскурсії?
11. Яке призначення картки об'єкта?

Тема 6. Методика проведення екскурсії. Методичні прийоми показу та розповіді

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття "методичний прийом"; призначення методичних прийомів; класифікація методичних прийомів; види прийомів показу: попереднього огляду, зорової реконструкції, панорамного показу, зорового монтажу, локалізації подій, абстрагування, інтеграції, зорового порівняння, зорової аналогії, асоціації, руху, меморіальної дошки, переключення уваги; класифікація методичних прийомів розповіді; види методичних прийомів розповіді: екскурсійної справки, опису, характеристики, пояснення, коментування, цитування, новизни матеріалу, питання-відповіді, завдання, літературного монтажу, співучасті, дискусійної ситуації, персоніфікації, відступу, проблемної ситуації, індукції, дедукції, клімактеричний, антиклімактеричний; специфічні методичні прийоми; прийом демонстрації наочних посібників; освоєння екскурсоводом методичних прийомів.

Практичне завдання 6.1

З наданого комплексу фотокарток об'єктів підібрати для кожного з них 2 – 3 прийоми показу. Обґрунтувати свій вибір і продемонструйте один з обраних прийомів.

Практичне завдання 6.2

Описати прийом характеристики екскурсійного об'єкта на прикладі пам'ятника Т. Г. Шевченку.

Прийом характеристики: побудований на визначенні відмінних ознак та якостей предмета, явища, людини. В екскурсії дається речова характеристика об'єктів та дійових осіб, задіяних в екскурсії.

Практичне завдання 6.3

Скласти порівняльну характеристику музейної та звичайної екскурсій за наступними ознаками:

1. Тематика.
2. Екскурсійні об'єкти.

3. Маршрут.
4. Текст.
5. Методичні прийоми показу.
6. Методичні прийоми розповіді.
7. Техніка ведення екскурсії.
8. Тривалість.

Практичне завдання 6.4

Організувати екскурсію.

Підготуйте звіт на основі наступних питань:

1. Підібрати приклади до наступних прийомів показу:

прийом попереднього огляду;

прийом інтеграції;

прийом панорамного показу;

прийом зорового монтажу;

прийом зорової реконструкції;

прийом зорового порівняння;

прийом зорової аналогії;

прийом показу меморіальної дошки.

2. Підібрати колекцію будівель, на яких знаходяться меморіальні дошки. Виписати текст, представлений на них.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Систематичне оновлення матеріалів. Підготовка методичної документації.

2. Розробка технології використання методичних прийомів.

3. Фактори, які визначають рівень ефективності екскурсії: рівень знань автора, якість наочного матеріалу, активність екскурсантів.

4. Методи, які використовуються в екскурсії: діалектичний, матеріалістичний, конкретно-історичний, приватний.

5. Методи показу, розповіді, руху – як основа екскурсійної роботи.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Класифікація методичних прийомів.

2. Які методичні прийоми показу існують?

3. Які методичні розповіді ви знаєте?

4. Розкрити сутність прийому демонстрації наочних посібників.

5. Які інші дидактичні прийоми існують?
6. Чи потрібно проводити тренінг засвоєння методичних прийомів екскурсоводом?
7. Чи існують нетрадиційні методичні прийоми показу та розповіді?

Тема 7. Професійна майстерність екскурсовода

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття "професійна майстерність екскурсовода"; практичні вміння та навички екскурсовода; вміння та навички екскурсовода: поняття, класифікація, формування, використання в екскурсіях; мова екскурсовода та позамовні засоби спілкування; культура мови, її характеристика; види мови (зовнішня, внутрішня); стиль мови екскурсовода; техніка мови екскурсовода; мовний етикет, його вимоги та правила; дикція; позамовні засоби спілкування; міміка екскурсовода; жести екскурсовода; зовнішній вигляд екскурсовода, манери екскурсовода, культура поведінки екскурсовода, шляхи її формування.

Практичне завдання 7.1

Написати есе на тему "Професія екскурсовод, як я її собі уявляю", де розкрити положення щодо: основних вимог до екскурсовода як до особистості; основних професійних якостей, знань та вмінь екскурсовода; труднощів, пов'язаних із професією екскурсовода; себе на посаді екскурсовода.

У ході колективного обговорення результатів роботи, зачитування уривків есе скласти "індивідуальний профіль екскурсовода".

Практичне завдання 7.2

Вирішення ситуаційних задач.

1. Екскурсовод проводить екскурсію з групою старшокласників. Один з учнів ставить питання: "Ніно Миколаївна, а навіщо нам це?". Як відреагувати на це екскурсоводу?

2. Екскурсовод, розлючений через зухвалу поведінку екскурсанта, не стримався та образив його. Скривджений екскурсант пригрозив

судовим розглядом. Що робити в цій ситуації, чи коректно повів себе екскурсовод? Як професійний екскурсовод мав поводитись себе у цій ситуації?

3. Під час розповіді екскурсовода екскурсант висловлює протилежну точку зору, посилаючись на екскурсовода з іншого екскурсійного бюро. Що робити в такій ситуації?

4. Екскурсія в музеї добігає кінця. Екскурсовод питає, чи є питання у екскурсантів. Усі мовчать, тільки один екскурсант запитує: " А де туалет?". Як поводитись у цьому випадку?

5. Дорогою на роботу екскурсовод перечепилась і впала: порвані панчохи, забруднений одяг. Але скоро початок екскурсії. Що робити?

Практичне завдання 7.3

Провести екскурсію, обрану у 5-й темі, у ролі професійного екскурсовода.

Презентації екскурсій, проведених студентами.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Відповідальність екскурсовода за якість та безпеку екскурсійної послуги.

2. Необхідність постійно самовдосконалюватися.

3. Шляхи і способи підвищення кваліфікації та професійного зростання.

4. Система навчальних вправ для самостійного підвищення рівня професійності.

5. Риторика та мовна поведінка людини. Закони сучасної загальної риторики.

6. Принцип діалогізації мовної поведінки, зоровий та голосовий контакти.

7. Три способи розвитку комунікативності.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Які існують вимоги до екскурсовода?

2. Розкрити та охарактеризуйте складові професійної майстерності екскурсовода.

3. Назвіть складові культури мовлення екскурсовода.

4. Що таке невербальні засоби комунікації, яка їх роль у спілкуванні екскурсовода з групою?

5. Емоційність екскурсовода в процесі проведення екскурсії.
6. Обов'язки екскурсовода на маршруті.
7. Міміка екскурсовода, її роль в екскурсії.
8. Зовнішній вигляд екскурсовода.
9. Мовний етикет екскурсовода.
10. Культура поведінки екскурсовода, шляхи її формування.
11. Які найрозповсюджені помилки екскурсовода?

Тема 8. Основні поняття в туристичній анімації

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: визначення анімації в туризмі та гостинності; передумови розвитку туристичної анімації; функції туристичної анімації; види анімації – елементи анімаційних програм; особливості та значення готельної анімації; поняття "аніматор", "методист анімаційних програм", "менеджер анімаційної діяльності"; вимоги до професійних якостей фахівця туристичної анімації; його права та обов'язки; основні напрями туристичної анімації; сутність подієвого туризму; події, які привертають увагу туристів; характеристика режисерської діяльності, особливості режисури туристичних анімаційних програм; поняття соціально-дозвіллевої діяльності.

Практичне завдання 8.1

Подивитися відеозапис чи відвідати захід. Письмово проаналізувати його за планом:

- загальна емоційна оцінка;
- ідея;
- тема;
- жанр;
- режисерський постановчий хід;
- виразні засоби створення атмосфери: відеоряд, звукоряд, темпоритм, сценографія, оформлення простору;
- характери дійових осіб та їх взаємовідносини;
- стиль та професійна майстерність ведучих;

функції аніматорів;
якість ігрової програми;
особливості композиції та виразні засоби кульмінації;
наявність експозиції, зав'язки, розв'язки, фіналу;
технічне оснащення та рівень супроводу;
якість організації.

Практичне завдання 8.2

1. Дати порівняльну характеристику фестивальної діяльності в обраних країнах.

2. Дайте порівняльну характеристику спортивного тур-оперейтингу в обраних країнах.

3. Дати порівняльну характеристику гастрономічного туризму в обраних країнах.

4. Дати порівняльну характеристику мистецьких та шоу-бізнесових подій у туризмі в обраних країнах.

5. Дати порівняльну характеристику подієвого туризму (святкові події, урочистості) в обраних країнах.

6. Дати порівняльну характеристику заходів активної анімації в обраних країнах.

Вимоги та критерії оцінювання: порівняльну характеристику подати у вигляді таблиці.

Групи країн (на вибір)

1. Польща, Угорщина.
2. Аргентина, Бразилія.
3. Болгарія, Сербія.
4. Мексика, Куба.
5. Латвія, Литва.
6. Фінляндія, Естонія.
7. Румунія, Словаччина.
8. Японія, Південна Корея.
9. Нідерланди, Бельгія.
10. Австралія, Н. Зеландія.
11. Мальта, Кіпр.
12. США, Канада.
13. Італія, Португалія.
14. Великобританія, Ірландія.

15. Греція, Хорватія.
16. Швеція, Данія.
17. Таїланд, Китай.
18. Франція, Іспанія.
19. Німеччина, Чехія.
20. Швейцарія, Австрія.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Сутність та склад туристичної анімаційної індустрії.
2. Організація дозвілля з минулих років до сьогодення.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Передумови виникнення туристичної анімації.
2. Види анімації, як елементу анімаційних програм.
3. Типологія анімації.
4. Які головні вимоги до організації анімаційної діяльності?
5. На прикладах показати взаємозв'язок готельних та анімаційних послуг.
6. Дати визначення рекреаційної, туристичної та готельної анімації.
7. Охарактеризувати відмінність трьох основних типів туристичної анімації залежно від важливості, пріоритетності та обсягу анімаційних програм у загальній програмі подорожі.
8. Навести приклади анімаційних програм, у яких поєдналися різноманітні види анімації, наприклад, анімація через спілкування та культурна анімація, анімація через заспокоєння та творча анімація.
9. Пояснити, чому спорт та анімація через рух є головним елементом готельних анімаційних програм, покажіть це на декількох прикладах.

Тема 9. Анімаційний готельний менеджмент

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття менеджменту анімації; функції анімаційного менеджменту; типологія туристів; особливості роботи з туристами різних категорій; форми роботи с різними віковими категоріями туристів; національні особливості

туристів та їх облік у процесі складання туристичних програм; готельні анімаційні послуги та програми; вимоги до менеджерів анімаційної служби; методи підбору та управління персоналом анімаційної служби; технологія складання та реалізація анімаційних програм; особливості розробки анімаційних програм; створення, просування та реалізація анімаційних програм; стандарти розробки.

Практичне завдання 9.1

Скласти культурно-дозвілльєву програму:

проаналізувати замовлення на культурно-дозвілльєву програму;

визначити тему, ідею, форму, жанр, назву програми та оберіть зміст і способи активізації аудиторії (робота проводиться в групі методом мозкового штурму);

виявити сюжет, фабулу, визначити послідовність подій;

обрати зміст епізодів;

зробити монтаж епізодів;

розробити зміст та обрати засоби експозиції;

розробити виразні засоби побудови зав'язки, розв'язки та розвитку подій;

підібрати виразні засоби кульмінації;

проробити фінал.

Практичне завдання 9.2

Скласти сценарний план проведення культурно-дозвілльєвої програми на запропоновану тему (Новий рік, 8 Березня, випускний вечір, День захисника Вітчизни, вечір знайомств, День студента, День закоханих, вечір відпочинку) для заданої аудиторії (змішана, дитяча, підліткова, молодіжна, доросла).

Практичне завдання 9.3

1. Розробити сценарій анімаційного шоу для іноземних туристів (табл. 7).

2. Визначити кількість та склад анімаційної групи, враховуючи необхідність залучення додаткових колективів.

3. Скласти коротке інформаційне оголошення про зазначену подію.

Вимоги та критерії оцінювання:

загальна тривалість шоу-програми не повинна перевищувати 90 хвилин;

сценарій шоу-програми повинен мати автентичну тематику, яка обов'язково має бути відображена в інформаційному оголошенні;

кількість та тривалість окремих сценічних номерів повинна мати чітку ідентифікацію;

у інформаційному оголошенні слід вказати час, тематику, місце проведення шоу-програми та формат проходження на захід.

Шоу програма розробляється для туристів з:

1. Скандинавських країн.
2. Великобританії.
3. Італії.
4. Німеччини.
5. Іспанії.
6. Туреччини.
7. Латинської Америки.
8. Росії.
9. Польщі.
10. Країн Близького Сходу.
11. Ізраїлю.
12. Китаю.
13. Японії.
14. США, Канади, Австралії.

Таблиця 7

Зразок форми сценарію шоу-програми

Час	Назва сценічного номеру	Кількість осіб	Виконавці	Короткий зміст сценічного номеру
19 ⁰⁰ – 19 ⁰⁵				
Усього				
Час	Кількість номерів	Кількість осіб	Виконавці	Тематика
90 хв.				

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Драматургія, як основа організації та проведення анімаційних програм у туризмі.

2. Характеристика ігрової діяльності в організації туристичної анімації.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Особливості та значення готельної анімації. Вимоги до інфраструктури готелю при організації анімації.

2. Поняття менеджменту анімації. Три складових готельної анімаційної діяльності. Поняття суб'єкта та об'єкта управління готельною діяльністю.

3. Яка існує класифікація туристів за їх відношенням до проведення дозвілля?

4. Національні особливості туристів, їх урахування в процесі складання анімаційних програм.

5. Дати характеристику персоналу готельних анімаційних служб.

6. Описати анімаційний менеджмент як систему управління, виділіть у ній суб'єкт та об'єкт управління.

7. Назвати функції анімаційного менеджменту.

8. Які завдання анімаційного менеджменту реалізуються при виконанні функцій планування, організації, мотивації чи контролю?

4. Тести для самоконтролю

1. Методично продуманий показ пам'яток, пам'ятників історії та культури, в основі якого лежить аналіз цих об'єктів, які знаходяться перед очима екскурсантів, а також вміла розповідь про події:

- а) показ;
- б) розповідь;
- в) екскурсія;
- г) гідизм.

2. Безсистемний огляд пам'яток:

- а) показ;
- б) розповідь;
- в) екскурсія;
- г) гідизм.

3. Одна з функцій екскурсії, яка характеризується розповсюдженням політичних, філософських, наукових та художніх ідей та теорій:

- а) функція інформації;
- б) функція організації культурного дозвілля;

- в) функція формування інтересів;
- г) функція наукової пропаганди;
- д) функція розширення культурного світогляду.

4. Основна ознака екскурсії:

- а) довготривалість;
- б) наявність екскурсантів;
- в) наявність екскурсовода;
- г) високий ступінь наочності.

5. Метод, який представляє сукупність таких способів та прийомів повідомлення інформації, як наочність, моторність, обов'язкове поєднання показу та розповіді, взаємодія екскурсовода, екскурсантів та екскурсійних об'єктів:

- а) метод дедукції;
- б) метод аналізу;
- в) метод типологізації;
- г) екскурсійний метод;
- д) семантичний метод.

6. Результат впливу об'єкта та усної інформації на органи почуттів екскурсантів – це:

- а) відчуття;
- б) сприйняття;
- в) уява.

7. Процес узагальнення відображення, встановлення наявних зв'язків та відносин між предметами та явищами дійсності – це:

- а) поняття;
- б) судження;
- в) мислення;
- г) умовивід.

8. Вид екскурсії за формою проведення, який характеризується наочними відповідями на питання екскурсантів та слугує одним із видів підвищення кваліфікації:

- а) екскурсія-масовка;
- б) екскурсія-лекція;
- в) екскурсія-консультація;
- г) екскурсія-демонстрація.

9. Вид екскурсії за формою проведення, яка є найбільш наочною формою знайомства групи з природними явищами та виробничими процесами:

- а) екскурсія-масовка;
- б) екскурсія-лекція;
- в) екскурсія-консультація;
- г) екскурсія-демонстрація.

10. Процес реалізації принципу наочності, спосіб ознайомлення з одним або кількома екскурсійними об'єктами одночасно:

- а) споглядання;
- б) демонстрація;
- в) показ;
- г) огляд.

11. Предмет показу та розповіді:

- а) ідея;
- б) тема;
- в) об'єкт;
- г) мета.

12. Особливостями розповіді на екскурсії є:

- а) залежність від швидкості пересування;
- б) парадоксальність;
- в) адресність;
- г) конкретність.

13. Обрати правильне судження.

А. Кожному екскурсоводу необхідно мати уявлення про типи темпераменту та їхні прояви.

Б. Показ об'єкта – публічний показ, який розрахований на групове сприйняття якогось предмета або явища, як дія визначеної особи, який представляє об'єкт для огляду.

- а) А;
- б) Б;
- в) обидва варіанти правильні;
- г) Обидва варіанти не правильні.

14. У якому віці найбільш високий рівень уваги:

- а) 18 – 21 рік;
- б) 22 – 25 років;
- в) старше 26?

15. Співвіднести буквені та цифрові індекси (методичні прийоми показу):

- | | |
|------------------------------|--|
| 1) прийом локалізації подій; | а) рух екскурсантів навколо об'єкта з метою кращого спостереження; |
| 2) прийом інтеграції; | б) побудований на об'єднанні окремих частин об'єкта у єдине ціле; |
| 3) прийом руху; | в) зв'язок події з реальним місцем. |

16. Методичний прийом розповіді, який пропонує виклад матеріалу, від менш цікавих та малозначимих фактів, до більш значимих та цікавих:

- а) клімактеричний;
- б) антиклімактеричний;
- в) прийом контрасту.

17. Які критерії необхідно використовувати для оцінювання екскурсійних об'єктів:

- а) пізнавальна цінність;
- б) незвичайність;
- в) виразність;
- г) цілісність?

18. Методичний прийом показу, який дає можливість обмежити увагу екскурсантів відомими рамками, повернути їх погляди до того місця, де сталася подія:

- а) прийом панорамного показу;
- б) прийом локалізації подій;
- в) прийом зорового монтажу.

19. Ознаками екскурсії є:

- а) наявність;
- б) цілеспрямованість показу;
- в) активна діяльність учасників;
- г) наявність екскурсантів.

20. За яким критеріями обираються об'єкти для екскурсії:

- а) цілісність;
- б) багатство кольору;
- в) незвичайність?

21. Напрямок туристичної діяльності, який базується на загальних методах соціально-педагогічного впливу на кожну особу окремо та на групи туристів, колективи в подорожах та на відпочинку з урахуванням загальних фізіологічних та психологічних здатностей людини, які проявляються у рекреаційній, пізнавальній та творчій діяльності:

- а) анімація;
- б) рекреація
- в) дозвілля.

22. Вид дозвіллевої діяльності, яка спрямована на відновлення духовних та фізичних сил людини:

- а) рекреаційна анімація;
- б) туристична анімація;
- в) готельна анімація.

23. Цільові туристичні подорожі заради однієї анімаційної програми або безперервний анімаційний процес, розгорнутий у просторі у вигляді подорожі, переїзду від однієї анімаційної послуги до іншої, представленої в іншій географічній точці – це:

- а) додаткові анімаційні послуги;
- б) готельна анімація;
- в) анімаційні туристичні маршрути.

24. Спортивні напрями анімаційних програм:

- а) туристично-оздоровча анімація;
- б) комплексна анімація;
- в) пізнавально-оздоровча анімація.

25. Процес відновлення психофізичного балансу людського організму:

- а) вільний час;
- б) рекреація;
- в) дозвілля.

5. Рекомендована література

5.1. Основна

1. ГОСТ 28681.1-95 "Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг". – М. : ИПК Издательство стандартов, 2004. – 30 с.
2. ГОСТ 28681.2-95 "Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристические услуги. Общие требования". – М. : ИПК Издательство стандартов, 2004. – 30 с.
3. ГОСТ 28681.3-95 "Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов". – М. : ИПК Издательство стандартов, 2004. – 32 с.
4. Гуляев В. Г. Организация туристской деятельности : учеб. пособ. / В. Г. Гуляев. – М. : Нолидж, 1996. – 312 с.
5. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : учебник / Б. В. Емельянов. – 3-е изд., перераб. и дополн. – М. : Советский спорт, 2000. – 224 с.
6. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : учебник / Б. В. Емельянов. – 5-е изд. – М. : Советский спорт, 2004. – 216 с.
7. Илюхин М. М. Музейные экскурсии : методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ "Турист", 1991. – 80 с.
8. Культурология и экскурсоведение : конспекты лекций / сост. К. В. Кулаев. – М. : Российская международная академия туризма, 1998. – 112 с.
9. Мезенцева Г. Г. Музеезнавство (на матеріалах музеїв УРСР) / за ред. С. М. Чайковського. – К. : Вища школа, 1980. – 134 с.
10. Менеджмент туризма: туризм как объект управления: учебник / под. ред. В. А. Квартальнова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 302 с.
11. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій / укл. О. О. Каролоп. – К. : Видавничий центр КНТЕУ, 2002. – 45 с.
12. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, від 20 жовтня 2004 р., № 1344/9943. – Офіційний вісник України, 2004. – № 42. – Ст. 2812.

13. Савина Н. В. Экскурсоведение : учеб. пособ. / Н. В. Савина, З. М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 335 с.

14. Тельчаров А. Д. Основы музейного дела. Введение в специальность : курс лекций / А. Д. Тельчаров. – М. : Омега-Л, 2005. – 184 – 32 с.

15. Чагайда І. М. Екскурсознавство : навч. посіб. / І. М. Чагайда, С. В. Грибакова. – К. : Кондор, 2004. – 204 с.

16. Ушаков Д. С. Национальная туристическая индустрия: проблемы развития / Д. С. Ушаков. – М. : ИД "Грация", 2005. – 288 с.

17. Ярошенко Н. Н. Социально-культурная анимация / Н. Н. Ярошенко. – М. : МГУКИ, 2005. – 126 с.

5.2. Додаткова

18. Абрамов В. В. Проблеми удосконалення системи і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристської галузі України / В. В. Абрамов, М. М. Подкогодна // Коммунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. Выпуск 75. Серия : Экономические науки. – К. : Техніка, 2007. – С. 203–211.

19. Бабанина О. В. Наглядность в экскурсии. Методические рекомендации / О. В. Бабанина. – М. : ЦРИБ "Турист", 1976. – 24 с.

20. Дьякова Р. А. Основы экскурсоведения : учеб. пособ. для слушателей фак. общ. профессий пед. ин-тов. / Р. А. Дьякова, Б. В. Емельянов, П. А. Пасечный. – М. : Просвещение, 1985. – 256 с.

21. Дьякова Р. А. История экскурсионного дела в СССР : учеб. пособ. / Р. А. Дьякова. – М. : ЦРИБ "Турист", 1981. – 72 с.

22. Жарков А. Д. Экскурсия как педагогический процесс: методические рекомендации / А. Д. Жарков. – М. : ЦРИБ "Турист", 1983. – 40 с.

23. Заломихин В. И. Экскурсионное обслуживание на транспортных маршрутах : методические рекомендации / В. И. Заломихин. – М. : ЦРИБ "Турист", 1982. – 46 с.

24. Иванов А. Е. Элементы педагогики в экскурсионной работе : методические рекомендации / А. Е. Иванов, Б. И. Хозиев, А. А. Малышев. – М. : ЦРИБ "Турист", 1976. – 62 с.

25. Илюхин М. М. Особенности и средства показа в экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ "Турист", 1980. – 80 с.
26. Илюхин М. М. Рассказ на экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ "Турист", 1981. – 48 с.
27. Лобовская Р. А. Использование краеведческих материалов в экскурсиях : методические рекомендации / Р. А. Лобовская. – М. : ЦРИБ "Турист", 1985. – 32 с.
28. Малышев А. А. Элементы логики в экскурсиях. Методические рекомендации / А. А. Малышев. – М. : ЦРИБ "Турист", 1982. – 31 с.
29. Національна програма туристсько-екскурсійних маршрутів "Наместо Славутича". – К.: ФПУ Інститут туризму, 1997. – 242 с.
30. Новиков А. М. Повышение квалификации экскурсоводов. Методические рекомендации / А. М. Новиков. – М. : ЦРИБ "Турист", 1980. – 48 с.
31. Омельченко Б. Ф. Экскурсионное общение: познание, воспитание, отдых / Б. Ф. Омельченко. – М. : Наука, 1991. – 120 с.
32. Организация и методика экскурсионной работы : учеб. пособ. / [А. В. Даринский, Л. Н. Кривоносова, В. А. Круглова и др. ; отв. ред. А. В. Даринский]. – Л. : ВПШ культуры, 1983. – 124 с.
33. Пасечный П. С. Туризм и экскурсии / П. С. Пасечный. – М. : Наука, 1983. – 230 с.
34. Седова Н. А. Культурно-просветительный туризм : учеб. пособ. / Н. А. Седова. – М. : Советский спорт, 2003. – 96 с.
35. Сичинава В. А. Использование литературных источников в экскурсионной работе. Методические рекомендации / В. А. Сичинава. – М. : ЦРИБ "Турист", 1976. – 54 с.
36. Сичинава В. А. Экскурсионная работа: (Из опыта) : пособие для учителей / В. А. Сичинава. – М. : Просвещение, 1981. – 96 с.
37. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні : навч. посіб. / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорови та ін. – К. : Кондор, 2004. – 166 с.
38. Финансовый менеджмент на предприятиях туризма и гостиничного хозяйства / под ред. В. С. Боголюбова. – М.: Академия, 2008. – 400 с.

39. Хуусконен Н. М. Практика экскурсионной деятельности / Н. М. Хуусконен, Т. М. Глушанок. – СПб. : ИД "Герда", 2006. – 208 с.
40. Экономика и организация туризма: международный туризм / под ред. Ю. В. Забаева, Е. Л. Драчевой, И. А. Рябовой. – М. : КНОРУС, 2009. – 586 с.
41. Экономика и управление в сфере туризма. В 2-х ч. / под ред. Г. А. Карповой. – СПб.: СПбГУЭФ, 1998. – 145 с.
42. Экономика и управление на предприятии туризма и гостиничного хозяйства / под ред. В. С. Боголюбова. – СПб. : СПбГУЭФ, 2003. – 34 с.
43. Юликов Л. И. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме / Л. И. Юликов. – М.: Академия, 2003. – 150 с.
44. Юрьев А. П. Планирование туризма / А. П. Юрьев. – Донецк : ДТБ, 2001. – 232 с.

5.3. Ресурси мережі Інтернет

45. Барометр международного туризма ЮНВТО: краткий обзор основных тенденций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom11_1_ru_special_edition_for__seminar_effective_governance.pdf.
46. Гук Н. А. Розвиток регіональної системи міжнародного туризму : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Н. А. Гук. – 2008. – 18 с.
47. Заячківська Г. А. Основні засади сталого розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс] / Г. А. Заячківська // Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты: науч.-практ. конф. – 2011. – Режим доступа : http://tourlib.net/statti_ukr/zayachkovska3.htm.
48. Зима А. Г. Развитие международного туризма [Электронный ресурс] / А. Г. Зима // Економіка розвитку. – 2011. – № 4 (60). – С. 19 – 22. – Режим доступа : http://tourlib.net/statti_tourism/zima2.htm.
49. Максимюк Н. В. Государственная стратегия развития индустрии туризма Украины [Электронный ресурс] / Н. В. Максимюк // Наукові праці :

Науково-методичний журнал. – 2010. – Т. 133. – Вип. 120. Економіка. – С. 91–99. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_tourism/maksimjuk2.htm.

50. Панова И. А. Ключевые тенденции и проблемы развития туристской отрасли в глобальной экономике [Электронный ресурс] / И. А. Панова // Проблемы формирования новой экономики XXI века : міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 грудня 2010 р. – Режим доступа : http://tourlib.net/statti_tourism/panova.htm.

51. Савоста О. Стратегія розвитку курортів України: доцільність та актуальність [Електронний ресурс] / О. Савоста // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – Вип. 16/17. – С. 365–371. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/savosta.htm.

52. Туризм / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Зміст

Вступ.....	3
1. Теми та плани семінарських занять.....	7
2. Перелік тем практичних занять	9
3. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань та самостійної роботи	11
4. Тести для самоконтролю	37
5. Рекомендована література.....	42

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ: ОСНОВИ ЕКСКУРСІЙНОЇ
СПРАВИ, ОСНОВИ АНІМАЦІЙНОЇ СПРАВИ"
для студентів напряму підготовки
6.140103 "Туризм"
усіх форм навчання**

Укладач **Ястремська** Олеся Олександрівна

Відповідальний за випуск *Єрмаченко В. Є.*

Редактор *Булгакова Г. К.*

Коректор *Маркова Т. А.*

План 2015 р. Поз. № 120.

Підп. до друку 21.04.2015 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,75. Тираж 50 пр. Зам. № 34.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*